

Патріотичне виховання – пріоритетний напрям навчально-виховної діяльності закладу.

Зміст патріотичного виховання передбачає глибоке розуміння вікових, індивідуальних рис і можливостей учня, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі засобами інноваційних технологій.

Прищеплення учням шанобливого ставлення до рідної мови – базова складова патріотичного виховання.

Музейна педагогіка – інноваційна педагогічна технологія, яка сприяє формуванню соціально-громадянського досвіду учнів, виховання патріотизму та любові до України на основі історичної спадщини народу.

Список використаних джерел:

1. Вайберг Т.Б., Хавіна С.Я. Музейна педагогіка – перспективний напрям в сучасній системі національної освіти // Вивчаємо українську мову і літературу. Позакласна робота. – 2014. – № 2. – С. 4-7.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (наказ Міністерства освіти і науки України від 16. 06.2015 р. № 641).
3. Мандебура Е.П. Музейно-педагогічна діяльність в системі підготовки вчителя початкових класів / Е.П. Мандебура // Початкова школа. – 2010. – № 3. – С. 104-107.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5т., К.: Радянська школа. – 1976. – Т. 3 – С. 7–279.

Пшеславська С.О.

аспірант,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАННЯ ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Важливою і невід'ємною складовою будь-якого суспільства виступають шлюбно-сімейні відносини. Сім'я, будучи основним соціальним інститутом, взаємодіє з усіма сферами життєдіяльності особистості (економіка, політика, право, духовна культура). Саме у родині людина з ранніх років набуває першого досвіду соціалізації, отримує можливість спілкування з близькими їй людьми і продовження свого роду, що і є для більшості людей сенсом їхнього життя і діяльності. Традиційно сім'я сприяє трансляції найважливіших духовних

і моральних принципів, виступаючи посередником між людиною, суспільством і державою в цілому.

Сім'я належить до тих традиційних цінностей, що мають універсальний характер, акумулюють чи найбільший багаж історичного соціального досвіду, являють собою глибинну сталу основу вітчизняної культури і національного характеру.

У розрізі проблематики нашого дослідження зупинимось на розгляді виховного потенціалу уроків української літератури у контексті реалізації завдання формування сімейних цінностей старшокласників.

У нормативно-правових документах, що визначають навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах (законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та ін.), зокрема в «Основних орієнтирах виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України», наголошується, що мета сучасного освітнього процесу полягає не тільки у сформованості необхідних компетенцій, наданні ґрунтовних знань із різних предметів, а й у «формуванні громадянина, патріота, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості». У навчально-виховному процесі головний аспект має переноситись із засвоєння певної кількості знань на виховання особистості з урахуванням її унікальної природи, і вже на цій основі формувати у неї моральні цінності, творчу і самотворчу діяльність [1].

В Концепції сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» мета сімейного виховання визначається так: сформувати культурно-розвинену, працездатну, гармонійну, самодостатню і відповідальну особистість чоловіка та жінки, мотивованої на створення щасливої сім'ї та здатну до усвідомленого народження і виховання дітей, тобто забезпечення виконання сім'єю основних її функцій, передусім виховної та демографічної, що призведе до гармонійного розвитку суспільства, а також зростання економічних та культурних показників, радісного і щасливого життя членів сім'ї [2].

Значним потенціалом у вирішенні окреслених завдань сімейного виховання, а значить – і формування сімейних цінностей – володіють саме уроки української літератури. Головною метою вивчення української літератури у ЗНЗ є виховання в шкільній молоді високої читацької і загальної культури, естетичного смаку шляхом залучення її до найвищих досягнень національної літератури і культури, загальнолюдських та національних духовних цінностей. Першочерговими завданнями є також формування творчої особистості, розвиток критичного мислення, підвищення загального рівня культури учнів як повноправних членів соціуму та активних учасників соціальних процесів, виховання в учнів поваги до національної культури та інших

етнокультурних традицій, формування планетарного мислення, вільної орієнтації в розмаїтті культурних явищ [3].

Сучасна методика викладання літератури переосмислює мету літературної освіти, наголошуючи не стільки на знаннях, скільки на розвитку духовної сфери особистості [4].

Л.Т. Охитіна зазначає, що «урок має проводитися не заради самого уроку, а заради того, щоб впливати на особистість учня; не заради того, щоб «пройти» якісь питання програми, а заради того, щоб на матеріалі цих програмних питань формувати певні інтелектуальні, моральні, вольові й інші якості особистості» [5].

Уроки цієї галузі мають розвивати емоційну культуру, оскільки тільки на базі емоційно-пізнавальної активності формуються в дітей критерії оцінки життєвих явищ, виробляються моральні принципи. Кожен урок має бути звернений до душі учня, насичений матеріалом, що викликає роздуми про життя, про духовний світ людини, про загальнолюдські цінності. Через зміст художніх творів, аналіз вчинків і почуттів персонажів, через сприйняття авторської позиції вчитель має навчати дітей мислити, творити, схилитися перед мудрістю, бути добрими і чесними, виховувати любов і повагу до батьків, пошану до людей.

Сергієнко А. зауважує, що учителі-філологи засобами української мови та літератури покликані залучати школярів до фундаментальних національних цінностей, які базуються на традиціях, звичаях, ідеалах, переконаннях, ментальності народу, його етнічній і національній самосвідомості і, в свою чергу, виступають необхідною передумовою повноцінної самореалізації особистості [6].

Сімейні цінності, як уже було доведено раніше, виступають фундаментальною складовою національної культури. Відтак, твори української літератури через безпосередній зв'язок літературного матеріалу з історією рідного народу, через широку подієво-образну основу, спонукають до проблемного аналізу, утверджують загальнолюдські та національні цінності, морально-етичні орієнтири, культивують кращі риси української ментальності.

Проте, як свідчить досвід та проведене нами опитування, лише незначний відсоток сучасних учнів мають сформовану пізнавальну мотивацію до вивчення творів української літератури, ще менше учнів сприймають українську літературу як скарбницю власного вдосконалення і орієнтиру в житті, як «учителя», який спонукає навчатися на чужих, а не власних помилках саме тому, що вони не «бачать» актуальності проблем чи подій, що розглядаються у творах. Так, наприклад, безмежним потенціалом у плані формування сімейних цінностей є твір І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я». Кожен з героїв повісті має власну вдачу, звички, характер. І бачимо, що вчинки героїв також різні. Важливо спонукати учнів замислитися над власним характером, оскільки саме від нього буде залежати їхнє щасливе сімейне

життя у майбутньому. Актуальною є і проблема стосунків батьків та дітей, проблема кохання та сімейного щастя (адже кожен уявляє це щастя залежно від своїх особистих рис і поглядів), проблема виховання дітей.

З метою активізації уваги учнів обговорення твору І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» доцільно розпочати з запитання «Чи помічали ви в сучасних родинах «кайдашеві звички»? Наведіть приклади. Таким чином вдається спонукати учнів до дискусії, до уважнішого прочитання твору, оскільки мова йде не про його формальне обговорення, а про висловлення власної аргументованої думки. Звісно, подібне можливе за наявності атмосфери творчої співпраці, створеної вчителем.

Розгляд твору сприяє також і аналізу проблеми гармонії духовного та матеріального в житті, формуванню цінності кохання, злагоди та довір'я між членами сім'ї (на матеріалі аналізу образів двох подружніх пар: Карпа та Мотрі і Лавріна та Мелашки). Для цього слід організувати за сприяння учнів дискусію, переплітаючи питання за твором з проблемами сучасної родини: охарактеризуйте Карпа та Мотрю (Лавріна та Мелашку); Чи бачимо ми в творі, про яких обраниць мріяли хлопці? Чи збулися їхні мрії? Як, на вашу думку – чи варто сформувати попередньо для себе образ (наявність рис характеру) майбутнього обраниця (обраниці)? Які, на вашу думку, шанси зустріти в своєму житті саме таку людину, чи варто покластися на випадок? Що для вас означає кохання? Чи було кохання в Карпа та Мотрі? Лавріна та Мелашки?

Під час дискусії важливо, щоб учні усвідомили, що примноження матеріальних благ (у випадку сім'ї Карпа та Мотрі) не допоможе людині почуватися щасливим, оскільки позбавляє їхні стосунки поетичності, романтизму. Також важливим є усвідомлення того факту, що в системі цінностей людини має бути присутня турбота про матеріальне забезпечення родини, але в ієрархії цінностей вона має бути не на першому місці, аби людина почувалася щасливою.

На матеріалі повісті «Кайдашева сім'я» формуємо ще й цінність поваги дітей до батьків. Використовуємо обговорення з учнями питань: чи є провина дітей в тому, що вони хочуть бути самостійними? Чи є в цьому вияв неповаги до батьків? У чому ж тоді має виявлятися повага?

Отже, як засвідчує проведений аналіз, уроки української літератури, за умови їх педагогічно грамотної організації (через активізацію творчого мислення учнів, актуалізацію їхнього особистісного досвіду, проведення дискусій, обговорень), спроможні значною мірою посприяти формуванню у старшокласників системи сімейних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів: методичні рекомендації до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2012. – 128 с.

2. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки.

3. Державний стандарт базової та повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 / сайт Міністерства освіти і науки України.

4. «Пояснювальна записка» до нових програм з української літератури, 1998 рік.

5. Охитина Л.Т. «Психологические основы урока. В помощь учителю / Л.Т. Охитина – М.: Просвещение, 1977. – 96 с.

6. Сергієнко А. Формування ціннісних орієнтацій особистості на уроках української мови і літератури // Українська література в загальноосвітній школі» Науково-методичний журнал №12, грудень 2013. – С. 14.

7. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / за ред. О. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552 с. – 160 с.

Ященко К.Е.

студентка;

Надригайло Т.О.

спеціаліст,

Кам'янський державний енергетичний технікум

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Екологічне виховання – спосіб впливу на почуття людей, їх свідомість, погляди і уявлення. Але будь-яке виховання, в тому числі екологічне, повинне ґрунтуватися на освіті, насамперед екологічній. Мета освіти – формування фізичного та психічного, духовного здоров'я людини і всього суспільства. Освіта сама по собі не гарантує захисту від нерозумного, а то і злочинного ставлення до природи, а отже, і до людей. Свідомість людини – безпека країни, запорука подальшого існування життя на планеті. Екологічна освіта охоплює сферу знань, умінь і навичок, необхідних для дбайливого відношення до природного середовища. Вона – основа професійної підготовки фахівців у будь-якій сфері, зв'язаній, навіть побічно, із природою.

Екологічна ситуація, яка склалася в світі, настійно вимагає швидкої перебудови мислення людства і кожної конкретної людини, формування екологічної свідомості і екологічної культури. У зв'язку з цим екологічна освіта і екологічне виховання стають новим пріоритетним напрямком педагогічної теорії і практики. У цій системі особливе місце належить школі – найважливішій ланці становлення особистості. Одним з найважливіших її завдань є підвищення екологічної грамотності учнів, озброєння їх навичками економного, бережливого використання